

ВАЛЕР'ЯН
ПІДКОЧИЛЬЦЬКИЙ

Добрий Бог
Оповідання

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2021

ПОВСТАНЦІ

Нариси

1. Ідуть

Весняна вода добре таки пожувала гатку, їздити через річку не можна було. Дід Охван прийшов подивитись і був дуже невдоволений з річки.

— Рибини путньої не впіймаєш, а й собі набундючилась...

Проте він гадав, що вода занесе з Дніпра чималеньких голловнів, тим-то треба було заздалегodi готувати ятері. Прокіп Лісовий з сином Тарасом возили землю, щоб одбудувати гатку. Прокопові треба було возити зерно до млина, а сплюндрована гатка стояла на перешкодi.

— Магайбі, — привітався дід Охван.

— Спасибі, — відповів Прокіп.

Дід постановив, що немає кращого місця на ятері, як проти Тимченкового городу, і поплентався додому. Поки скидали з брички землю, Прокіп упрівав так, що розстібнув комір сорочки. Він окинув оком гатку: не менше, як ще три брички доведеться привезти. Прокіп устромив лопату в землю і трохи поправив шлейки на конях. Тарас і собі перестав скидати й тихим поглядом гуляв по річці.

— Гаву яку побачив, чи теж заморився? — спитав Прокіп.

— Ні, — відповів Тарас. Він скинув декілька лопат і знову спинився.

— Тату, — сказав він, — я піду до батька Зайченка.

Після цього обидва ретельно працювали. Бричка спорожніла.

— Гей! — гукнув Прокіп, узявшись за віжки.

Коні сіпнули й радісно побігли, гадаючи, що вернуться зараз до стайні. На їхнє здивування, люди мислили інакше й залізом вуздечки звернули їх до могили, звідкіля брали землю. Коні загнuzдано заздалегоди. До обіду гатку виправлено. Прокіп із сином повернулись додому. Коні вже не бігли: були певні, що знову доведеться звертати до могили. Але вони знову помилились.

В хаті борщ був на столі. Мати розповідала, що в Павлихи врешті-таки народився син, а в Панасенків іздох кнурець. Борщ знищили, й мати відвихнулась до печі витягати інші страви. Прокіп витер губи рушником і запитав Тараса:

— А як же мені самому господарювати? Тарас замислився, й напруження вузькими стьожками сповило його засмагніле обличчя.

— Уже ж обсіялись, а жати я повернуся, — впевнено сказав він. Прокіп посміхнувся.

— Хіба що так, — скепував він.

Мати вийшла з хати за солоними баклажанами. Прокопове обличчя враз стало тверде. Його не можна було б урубати сокирою.

— Іди!

За цими словами щоки його звисли і зморшки нещадно порізали чоло. Він глибоко зітхнув, мов хотів набрати в легені назавше повітря і вже не дихати. Прокіп хитнув головою.

— Коли?

— Завтра вночі.

Мати повернулася з червоними кулястими баклажанами.

* * *

Увечері Тарас, замішавши коням, вийшов у садок і схилився на тин. Вишня поклала йому на бриль білі пелюстки. Біля крамниці Споживчого Товариства бавилась дівтора. Вереск її лунав понад річкою. Тарас підвів голову до неба. Вишня подарувала йому ще своєї краси. Небо було недосяжне. З цього стало сумно, як то завше буває весняної ночі, коли жінка тебе не кохає.

Вночі другого дня рушили. За селом Тарас із Остапом зупинились і чекали на Марка Чмуля. Той мав право спізнитись: у його була кохана. Тарас притулився до ночі й застиг. Тиша його

скорила і стала йому замість душі. Остап заклав обійму в рушницю і клацнув. Він хвилювався. Тиша до нього не йшла, бо мав він маленьке серце.

— Найшов час, — мимрив Остап до Марка.

Він витяг обойму і став ладнати в ній набої. Тиша тим часом стала Тарасові замість очей.

— Міг би вчора попрощатись, — бубонів Остап. Синьою плямою підплив Марко й засміявся.

— Шлик є, — похвалився він, — китиця срібна!

Вони взяли рушницю на плечі й посунули назустріч шляхові. Раптом Тарас одчув, що тиша покинула його й подалася назад до степу.

— Немає, хто б кохав, — похапцем заговорив він, — немає і шлику... немає срібної китиці...

Його сум грізною хмарою повис над Остапом. Він міцно стиснув рукою рушницю і промовив:

— Мовчи, мовчи! Маленький Андрійко наздогнав їх і влєливо забіг наперед.

— Тобі що? — здивувався Марко.

— З вами... — винувато відповів хлопчик. Марко похмурився.

— Додому, — суворо сказав, — а то я поясом.

Андрійко несміливо зирнув на Тараса з Остапом. Ті мовчки кликали до себе тишу. Тоді малий погіржливо струснув головою й миттю подався назад. Остап глянув йому вслід і жажнувся степу: той збільшувався й поширювався, як потоп.

— Село... — прошепотів він, показуючи рукою в той край, звідки вони йшли. Голос його захитався, як підрубане дерево. Остап упустив рушницю й сам упав обличчям до землі. Тільки-но почулося тремтіння його ридань, Тарас потонув у тиші. Марко не зводив очей з того, що на повні груди пив силу землі.

— Ех... — прошепотів він і здійняв шапку. Та Остап ураз випростувався й одійшов набік. Він нахилився до степу й гукнув:

— Я!..

Сам же зробився кам'яним і сірим. Тільки кохання здолало б його ворухнути. Так він стояв, поки не скорився степ і не вклав йому в серце своєї безкрайності. Вони знову пішли, лишаючи

сліди на вогкій землі. Тепер їхні сліди червоніли перемогою. Праворуч срібної криниці знову несподівано виринув Андрійко.

— Чи бачиш, пуцьвірінок, — з пошаною промовив Марко.

— Перестрінув-таки, — додав Остап і лагідно забрязчав залізячкою на рушниці.

Тарас мовчав. Ніч оддавала йому своє прозоре тіло і стиха дихала сумом. Степ подавав йому міць нерухомості та спокій потужності. Вони йшли далі, обережно ступаючи по землі, немов лізли по драбині на небо.

2. У штабі

Обрано на селі найбільшу і найчепурнішу хату. Над ворітьми устромлено прапор. Вітер ламле написані там слова. На по-двір'ї серед гарб поставлено гармату. На ній сидять два козаки, поволі крають сало і хліб великим ножем та, не хапаючись, ковтають це приємне сполучення. Це — штаб. Всередині хати повно народу. Отаман сидить біля столу. На столі стоїть миска з недоїдженою картоплею. Отаман мовчки ссе люльку й уважно слухає, що каже йому сотник першої сотні, стрункий хлопець із дівочими блакитними очима.

— Були і бачили, — провадить сотник, — їх там з півтораста та штук четверо скорострілів. Страшенно залякані, кажуть селяни, що і вночі не сплять — нас бояться.

— Так, — каже отаман, — а скільки це звідси?

— Верстов п'ятдесят. Зараз як виїхати, то надвечір там буде демо. Батьку, дозволь!

Молоденьке обличчя сотникового кривиться, мов він заплакати хоче. Отаман сміється.

— Ти не віриш, батьку? — ображено каже сотник, і рука його мимоволі лягає на шаблю.

— Ти гадаєш, я негаразд розвідав! Сором, батьку!..

Навкруги купчаться козаки першої сотні. Вони гомонять поміж себе, а часом теж підвищують голоси.

— Хіба ж можна випускати з рук? — бурчить один. — Четверо скорострілів, хіба воно на дорозі валяється?

ПРОБЛЕМА ХЛІБА

Немає нічого хибнішого, як ототожнювати ідею твору з думками автора. На жаль, читач і критика слабкують на цю недоречну хворобу. Тут я якнайрішучіше застерігаюся проти цього поширеного забобону. «Гарний письменник користується не тільки з власних думок, але й із думок своїх добрих знайомих».

(*Ніцше*).

Хто має вуха слухати, хай чує.

Вечір.

Допіру повернувся з гулянки.

Було цікаво. Я йшов, а обабіч вулиці розсілися велетенські стоокі жаби. То — будинки, що їх ніч і сплющила, й припосадила. І все місто здавалося святковим збіговиськом жаб із безкраїх трясовин.

Але справа така. В одному темному завулкові до мене приступила жінка й запропонувала свої послуги в справі кохання. Я ввічливо відмовився, стараючись не образити її запобігливості. Ми розбалакались; вона довго скаржилась на підупадок попиту й головне обвинувачення клала на соціальні умови.

— Тепер, — казала вона, — дійшло до того, що жінки до краю розсобачились. Кожна й без грошей оддається. Забули Бога, по канцеляріях вінчаються... Хто ж платитиме?

Вона призналася, що не дивується з моєї одмови, бо я можу й задурно дістати потрібне.

Ми ще довго розмовляли; я оповістив їй, що так само заклопотаний справою «легкого хліба». Моя добра господиня, правда,

ЗМІСТ

Важке питання	3
Добрий Бог	12
Гайдамака	29
Ваня	46
Старець	62
П'ятдесят верстов	75
За день	79
Комуніст	81
Повстанці. <i>Нариси</i>	88
На іменинах	103
Дід Яким	104
На селі	105
В епідемічному бараці	116
Собака	138
Проблема хліба	148
Іван Босий	159
Син	167
Військовий літун	188
Історія пані Ївги	230
Сонце сходить	236
Третя революція	245
З життя будинку	276